

Een hand is de veruitwendiging van de binnenkant van de mens, wordt vaak beweerd. Wellicht is dat de reden waarom Stefan Hertmans in zijn nieuwe bundel Kaneelvingers een hele bundel lang varieert op vingers en handen, als tastbare getuigen van zoiets onvatbaars in taal als de ervaring. Net daarom is het een fascinerende, zinnelijke onderneming.

n zijn vorige bundel, Vuurwerk, zei ze, maakte Stefan Hertmans de rekening van twintig jaar schrijven in het gedicht 'Gentianen in september': "Toen ik gesloten schreef,/ Gedicht en met een teder slot,/ Verkleind tot het formaat/ Van mijn liggende hand,// De zwijgende naast de ijverig schrijvende,/ Las ik van D.H. Lawrence/ De Bavarian Gentians,// Of zijn ontmoeting met de slang./ Zo hield ik met de ene hand/ De andere, die, tastend over de/ Randen van de eerste, mij open/ Maakte en vervulde/ Met alles wat ik/ in het geheim en vurig/ Aan de stilte voerde." We zagen hier twee bewegingen: van gesloten naar open schrijven. En bovendien de hand die een bekentenis doet, zich opent, het gesloten, geheime deel van het schrijven onthult. Ondanks het feit dat Kaneelvingers open gedichten bevat, is het duidelijk dat Hertmans over twee handen blijft beschikken. Dat maakt de lectuur ook zo fascinerend: het geheim en de duisternis worden niet opgeheven.

De categorieën open en gesloten hebben voor mijn part niets met leesbaarheid te maken, maar wel met de ervaring van de werkelijkheid en de manier waarop die door de dichter op de lezer overgedragen wordt. Een open hand, een lichaam dat zich meteen blootgeeft, is vaak minder intrigerend dan de versluiting van een vuist. Hertmans beseft dat. Het geheim van de tekst weerspiegelt het geheim van het bestaan. De dichter moet dat niet zomaar onthullen. Maar je ziet hem in deze bundel wel verlangen naar een ervaring van het reële. Hij wil het bijna kunnen aanraken in taal, in een gedicht en die ervaring op de lezer overbrengen, als een aanraking. Hertmans weet natuurlijk dat zoiets nooit echt kan. Hij schrijft dan ook vanuit de onmogelijkheid van die aanraking. Het is tasten in een leegte, zoals het motto van Van Ostaijen al aangeeft: "Over de randen van mijn handen/ tasten mijn handen/ naar mijn andere handen/ onophoudelijk."

De onmogelijkheid om de echte ervaring onder woorden te brengen is pijnlijk vergelijkbaar met het schillen van ajuinen: "Je sneed ze zacht alsof ze leefden,/ eerst dwars en dan de ringen,/ maar het deed pijn daar/ waar de schil je huid kon raken.// We moeten nu niet praten/ had je nog gezegd./ Je ogen prikken maar het stelt/ de woorden niet." De ervaring is vaak een schijnervaring, een gedroomde ervaring ook, terwijl het schrijven zelf ook nog eens een schijnbeweging is. Hoe de ervaring zo moeilijk dichterbij te halen is, toont Hertmans in wel meer gedichten via de onmogelijkheid om de ander echt te benaderen, hoe dichtbij iemand ook is: "Je trekt contouren na,/ maakt er je werk van,/ je ontstaat niet // als twee wijsvingers/ elk van hun kant/ kloppende polsen worden.// Laat me niet los/ en zit hier lang, of// hebben we de ander/ naderbij getekend,// wat is dit,/ we raken evenwijdig nooit."

Hertmans verwijst in de bundel naar kunstenaars die de ervaring van het reële op andere manieren hebben proberen gestalte te geven, maar daar evenmin in geslaagd zijn. Paul Celan, bijvoorbeeld, die daardoor en vanwege zijn concentratiekampverleden in de Seine sprong, wordt in deze regels verbonden met het streven van het lyrische ik: "en ik die nooit/ zijn/ 'een engel is een erts/ uit omgestoten kandelaars// kon zingen,/ ver voorbij,/ waar de kastanjes/ hun generzijds begonnen-// ik was erbij/ en ademde/ zijn Seine, verdrongen tekens,/ eindrijm, daar lig je/ niet eng."

Het valt op dat veel gedichten vaak over verwondingen gaan, fysieke gewaarwordingen die symbolen worden, evocaties van een niet minder schrijnende pijn die je niet onder woorden kunt brengen. De wereld is nu eenmaal niet louter talig, zoals de deconstructivisten ons wilden doen geloven. Altijd is er verlies. Misschien bijt iemand bij wijze van spreken net daarom tijdens het lezen op haar nagels: "Ze eet zichzelf nog op.// Ook later werd het later, haar huid werd gaver,// haar nagelriem een wikkel/ om de vliedsdunne jaren." In een van de meest geslaagde, want zinnelijkste gedichten van de bundel, 'Bramenvingers', haken een beeld uit de natuur en een lichamelijke ervaring niet zonder schrammen in elkaar: "Zwart is het trosje/ dat bloed lost, een druppel,// amper genoeg voor smaak,// het loskomen van heel ver,/ noem het een einder/ aan dit ogenblik// waarop je, vinger in de mond,/ geschrokken naar me staart// met paarse ogen,/ zo heel erg lang/ geleden, het glanzen// van geplette vruchten/ op de lippen van je buik."

Je zou de bundel Kaneelvingers kunnen omschrijven als schrijnende vingerverwijzingen naar het bestaan. De gedichten willen de werkelijkheid aanraken, zoals de ik-figuur dat met de geliefde doen of zoals zij dat doet. De Duitse filosoof Peter Sloterdijk stelt dat we ons door de tijd moeten laten intoxiceren als we tot een diagnose ervan willen komen. Denken wordt dan een soort koorts, die reageert op de graad van intoxicatie. Het denken wordt aan het lichaam teruggegeven. Dan moet je je niet aan een brede blik verwachten die het allemaal wil overzien, maar voor een indruk van op een bepaalde plek, op een welbepaald tijdstip, vanuit een lichaam. Ik heb de indruk dat Stefan Hertmans de gedichten, zonder verdeling in afdelingen, uit Kaneelvingers in zo'n soort koorts, vanuit een hier en nu, dat zich bewust is van vroeger en elders, heeft geschreven. Geen kunstmatige roes, maar een schrijfdrang vanuit lichamelijke impulsen. Vinger aan de pols van de tijd. De slotregels van het gedicht 'Oestervingers' zouden, achteraf bekeken, in dat opzicht het poëtische programma van deze bundel kunnen zijn, dat mij deze bundel doet lezen en herlezen: "Je wrikt het open,/ zout en wond,// je reikt het aan,/ kloppende pols,/ het mes dat schiet/ als spoelen in een bloedend/ weefgetouw,// maar het is tijd,/ het is zo vreselijk veel tijd,/ wij zijn het/ en we weten."

Paul Demets

Stefan Hertmans

Kaneelvingers

De Bezige Bij, 62 p., 16,50 euro

Een open hand, een lichaam dat zich meteen blootgeeft, is vaak minder intrigerend dan de versluiering van een vuist. Hertmans beseft dat. Het geheim van de tekst weerspiegelt het geheim van het bestaan

Paul Demets

Copyright © 2016 De Persgroep Publishing. Alle rechten voorbehouden